Vinohradnícky náučný chodník (Pezinok)

Kraj:	Bratislavský
Okres:	Pezinok
Geomorfologické jednotky:	Podunajská pahorkatina, Malé Karpaty a Podunajská rovina
Geologické jednotky:	neogénna panva a jadrové pohorie
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Pezinok, Polesie, resp. Pezinok, Kupeckého ul., ZŠ
Východisko:	Pezinok, Cajla, Kutuzovova ul., resp. Pezinok, Kupeckého ul., Rozálka
Trasa:	Pezinok: Cajla, Kutuzovova ul. – Rozálka (areál zdravia, vodná nádrž, 2. úvodný panel s mapou) – cesta Pezinok-Limbach
Dĺžka, prevýšenie:	3,8 km, prevýšenie 50 m
Čas prechodu:	2 h
Počet zastávok:	14
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: vinohradnícke, historické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Chodník vedie na krátkom úseku súbežne s modrou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2006

Aktuálny stav: Náučný chodník je v dobrom stave.

Textový sprievodca: Skladačka Vinohradnícky náučný chodník (vyd. Mestský úrad Pezinok, 2006). Na webe mesta sú podrobné informácie k obsahovo podobným lokalitám > .pdf

Kontakt: Združenie pezinských vinohradníkov a vinárov Pezinok, Radničné námestie 9, 902 01 Pezinok

Poznámky: (1) Krátkou odbočkou po modrej turistickej značke medzi zastávkami 9 a 10 možno prísť k upravenej vyhliadke pod lesom. (2) Na trase chodníka je inštalovaná miniexpozícia Kameň a víno, prvá v rámci pripravovaného Geoparku Malé Karpaty.

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Pezinok. Mesto s významnou baníckou históriou a vinohradníckou tradíciou na styku Podunajskej roviny, Podunajskej pahorkatiny a Malých Karpát severovýchodne od Bratislavy s mnohými kostolmi, Malokarpatským múzeom, vinárskym podnikom a viechami. Po prvý raz sa spomína v roku 1208 ako majetok Bratislavského hradu. Postupne sa vyvíjal v područí svätojurských grófov a neskôr pezinského panstva, až kým sa v roku 1647 nestal slobodným kráľovským mestom. Po príchode Nemcov v 16. a 17. storočí nastal v meste stavebný a spoločenský rozmach. S rozvíjajúcim sa baníctvom a vinohradníctvom prosperovali aj viaceré remeslá, zakladali sa cechy a manufaktúry. V 18. a 19. storočí tu pracovala papiereň a tehelňa, pričom územie nad Pezinkom bolo významnou banskou oblasťou (viac v textoch k Banskému náučnému chodníku Pezinok).

Stará hora. Historický i súčasný názov lokality s najstaršími vinohradmi pezinského chotára na miernych svahoch kopca nad Pezinkom a Cajlou na úpätí Malých Karpát. V 17. storočí sa v oblasti Pezinka rozkladali vinohrady s názvami chotárov, napr. Altenberg (Stará hora), Mitterberg (Stredná hora), Wimberg (dnes Vimperky), Grefty. Vinohrad Neuberg je jedným z mála starých vinohradov, o ktorom je známy písomný údaj, a to v zápisnici magistrátu mesta Pezinok z roku 1617.

Kamenice (rúny). Antropogénne skalné akumulácie vo forme rôzne dlhých a vysokých valov hojne sa vyskytujúce v oblasti podmalokarpatských vinohradov a na ne nadväzujúcich okrajových častiach lesov na svahoch Malých Karpát, ktoré vznikali vynášaním kamenia z viníc na silne zvetralom skalnom podloží malokarpatského jadra, ktoré tu tvorí bratislavský masív (granodiority, granity, ruly). Ukladali sa zvyčajne po spádnici (naprieč vrstevniciam), no miestami vytvorili medzi jednotlivými vinohradmi medze alebo terasy. Niekde boli do nich jednou stenou vstavané drevené alebo kamenné vinohradnícke búdy – hájenky. Výskyt kameníc v lesných porastoch vysoko na malokarpatských svahoch svedčí o rozsahu vinohradov v minulosti.

Rizling vlašský. V súčasnosti najpestovanejšia odroda viniča v pezinskej oblasti. Na Slovensku bol oficiálne zaregistrovaný v roku 1941. Má malý až stredný hustý valcovitý strapec s charakteristickým bočným príveskom. Bobule sú zelenožltej farby s hnedými škvrnami. Rizling vlašský dáva bohatú úrodu, má vysokú kvalitu vína, výrazný buket, zimnú a jarnú mrazovú odolnosť a je nenáročný na pôdu. Víno má vôňu po viničovom kvete a intenzívne ovocné tóny.

Vodná nádrž Rozálka. Jedna z viacerých vodných nádrží budovaných pre rôzne účely v 70. – 80. rokoch 20. storočia v podmalokarpatskom okolí Pezinka. Leží západne od intravilánu mesta na okraji vinohradov a Areálu zdravia Rozálka, na ktorého mieste sa v minulosti choval dobytok. Nádrž tu vybudovali pre potreby tohto chovu a využívala sa aj ako zdroj vody pre postreky viníc. Nádrž domáci nazývali rybník Kejda, keďže slúžila pre „kejdové“ hospodárstvo, v rámci ktorého sa hnoj (kejda) využíval na hnojenie vinohradov. Dnešný názov nádrže (i areálu zdravia a lokality) je odvodený od historického pomenovania neďalekej barokovej Kaplnky sv. Rozálie z roku 1730. Ďalšie blízke vodné nádrže – rybníky Kotlíky nad Grinavou a vodná nádrž Kučišdorf nad Vinosadmi – boli vybudované ako vodozádržné a závlahové. Všetky majú tiež ornitologický a krajinotvorný význam.

Pezinská kalvária. Staršia z dvoch kalvárií v blízkom okolí Pezinka, rozkladajúca sa v hustom lesnom poraste na juhovýchodnom svahu Suchého vrchu v Malých Karpatoch severozápadne nad centrom Pezinka. Tvoria ju tri kríže – aké tu postavili ako prvé v roku 1754 – s kaplnkou (1756) na kameňom ohradenej terase a novšie symbolické tabuľky s číslami jednotlivých zastavení krížovej cesty na svahu pod nimi. Za kaplnkou sa nachádzajú zvyšky rozsiahlych kamenných stavieb (6 × 9 m a 16 × 17 m) nejasného pôvodu i účelu. Ako pútnické miesto slúžila kalvária s prestávkami od roku 1756 do roku 1950. Neskôr, v rokoch 1950 – 1990, sa sem putovalo výlučne v noci. Kalvária je prístupná po modrej turistickej značke z lokality Rozálka. (Druhá kalvária stojí od roku 1940 na svahu Pezinskej Malej homole nad Cajlou, historickou časťou Pezinka.)

Podunajská pahorkatina. Rozsiahly geomorfologický celok v juhozápadnej časti Slovenska medzi Pezinkom a Trstínom na západe, Šahami a Štúrovom na východe, Sencom, Sereďou, Novými Zámkami a Dunajom na juhu s jazykovitými výbežkami k severu pozdĺž riek k Novému Mestu nad Váhom, Bánovciam nad Bebravou, Zlatým Moravciam, Pukancu a Sebechlebom, tvoriaci severnú a severovýchodnú časť Podunajskej nížiny. Na juhu susedí s Podunajskou rovinou, na západe ju ohraničujú Malé Karpaty a Považské podolie, zo severu do nej prenikajú ďalšie jadrové (Považský Inovec, Strážovské vrchy, Tribeč, Hornonitrianska kotlina) a na východe vulkanické geomorfologické jednotky (Pohronský Inovec, Štiavnické vrchy, Krupinská planina a Burda). Podunajská pahorkatina sa rozprestiera v oblasti dolných tokov Váhu, Nitry, Žitavy, Hrona a Ipľa (tvoriaceho s Dunajom na juhovýchode slovensko-maďarskú štátnu hranicu) v nadmorských výškach od 103 m (povyše ústia Ipľa do Dunaja) do zhruba 400 m (severovýchodne od Pukanca v cípe zabiehajúcom pozdĺž Sikenice hlboko do Štiavnických vrchov). Povrch pahorkatiny je hladko modelovaný, striedavo rovinný – na nivách a terasách vodných tokov (hliny, piesky, štrkopiesky) či sprašových tabuliach (spraše, sprašové hliny) – a mierne zvlnený až zvlnený – na širokých a plochých chrbtoch so svahmi plytkých i hlbokých dolín a úvalín na erózno-denudačne rozčlenených zvyškoch neogénnych morských a jazerných akumulácií (íly, piesky a štrky), proluviálnych kužeľoch pod úpätiami susediacich pohorí (ostrohranný skelet, zvetralé valúny), ostrovoch naviatych pieskov či vulkanických tufov alebo na miestach postihnutých nerovnomernými tektonickými pohybmi, ktoré sa prezentujú mozaikou lokálnych (zamočiarených) znížení a (zalesnených) vyvýšení a náhlymi (pravouhlými) zálomami riečnej siete. V dôsledku tejto pestrosti reliéfu so striedajúcimi sa nápadnými, prevažne severo-južným smerom pretiahnutými paralelnými vyvýšeninami a zníženinami sa člení pahorkatina na 11 geomorfologických podcelkov – dielčích pahorkatín (Trnavská, Nitrianska, Žitavská, Hronská a Ipeľská) a nív (Dolnovážska, Nitrianska, Žitavská, Hronská, Čenkovská a Ipeľská). Neogénne sedimenty, prekryté sprašami a sprašovými hlinami tvoria materskú horninu černozemí a hnedozemí, patriacim k najúrodnejším pôdam Slovenska. Okrem na nich pestovaných obilnín a olejnín tu má výborné prírodné podmienky a dlhú tradíciu aj vinohradníctvo. Lesy sa prakticky nezachovali, s výnimkou miniatúrnych lokálnych zvyškov historických dúbrav či dubohrabín či ostrovov na menej úrodnom podloží (štrky, vulkanity). Na tektonické poruchy viazané prirodzené teplé a studené minerálne pramene (Dudince, Santovka, Levice, Piešťany) doplňajú umelé geotermálne pramene (vrty) (Štúrovo, Podhájska, Poľný Kesov).

Malé Karpaty. Jadrové pohorie na juhozápadnom Slovensku medzi Devínom a Novým Mestom nad

Váhom pretiahleho pôdorysu v smere juhozápad-severovýchod cca 90 km dlhé a max. 15 km široké. Predstavuje hrásť, väčšinou náhle sa dvíhajúcu z oboch susediacich nížin – Podunajskej a Borskej. Na niekoľkých miestach je rozčlenená priečnymi zníženinami na tektonických líniách (zlomoch) a/alebo styku geologických jednotiek, pričom na tieto lokálne priečne prerušenia ústredného chrbta pohoria poukazujú dopravné komunikácie miestami i s vnútrohorskými sídlami, napr. Devínska brána, Lamačská brána, sedlá Baba a Biela hora, obce Borinka, Buková, Prašník. V južnej zhruba tretine pohoria dominuje na povrch vystupujúce jadro, t. j. granitoidy a kryštalické bridlice (žuly, fylity, svory, amfibolity) s – pre túto časť pohoria typickými – rozsiahlymi rozvodnými plošinami s mocnými povrchovými vrstvami zvetralých granitov a bezodtokými, v časti roka zamočiarenými, depresiami na nich, tvrdošovými vyvýšeninami (na amfibolitoch či kremencoch) a strmými okrajovými svahmi s lokálnymi sprašovými návejmi a vejármi hlbokých úvozov nad obcami. Zvyšnú časť pohoria s obalovou a príkrovovou stavbou budujú rôzne druhy najmä vápencov, dolomitov, kremencov s kvestovým reliéfom najvyšších masívov so skalnými hrebeňmi – s kulminujúcim vrchom Záruby (768 m n. m.) nad Smolenicami –, ale aj zarovnanými povrchmi na dolomitoch Brezovských Karpát a Čachtických Karpát. Nachádza sa tu osem krasových oblastí s približne 300 jaskyňami, z ktorých je jediná sprístupnená so sprievodcom (Driny) a dve neveľké (Deravá skala a Veľká pec) sú verejnosti voľne prístupné. Podstatnú časť pohoria pokrývajú listnaté lesy predovšetkým s bukom, dubom či hrabom.

Podunajská rovina. Rozsiahly geomorfologický celok na juhozápade Slovenska pozdĺž Dunaja medzi Bratislavou, Patincami, Novými Zámkami, Sereďou, Sencom a Pezinkom zaberajúci nivu Dunaja a jeho prítokov s časťou ich terás. Na krátkom úseku na severozápade susedí s Malými Karpatmi, inde len s Podunajskou pahorkatinou. Za Dunajom, ktorý tvorí slov.-maď. štátnu hranicu, rovina zväčša pokračuje s výnimkou dvíhajúcej sa pahorkatiny východne od ústia Mošonského Dunaja (južne od Čičova). Toto rovinné územie s lokálnymi plytkými depresiami či drobnými nevysokými terénnymi vlnami v nadmorských výškach 106 – 164 m budujú holocénne nivné alebo pleistocénne terasové riečne naplaveniny (hlinité, ílovité, piesčité a štrkovité sedimenty) miestami prikryté ostrovčekmi viatych pieskov (napr. Senec, Sereď, Vozokany, Veľké Kosihy) či spraší (napr. Hurbanovo). Juhozápadná polovica Podunajskej roviny medzi Dunajom, Malým Dunajom a dolným tokom Váhu predstavuje **Žitný ostrov**, ktorý je mohutným starým agradačným valom Dunaja. Z jeho centrálnej, najvyššej, časti sa kedysi Dunaj skĺzol do susedného nižšie položeného územia a tá – ako najsuchšia v zamočiarenom okolí – bola využitá pre osídlenie a dopravné línie. Po svojom presune Dunaj pokračoval v tvorbe nového agradačného valu, ktorý je osou svojrázneho územia so sústavou dunajských riečnych ramien a akumulačných depresií medzi nimi. Pre tvarovú i vývojovú podobnosť s normálnymi riečnymi deltami sa táto podunajská oblasť nazýva **vnútrozemskou deltou**. Vyvinula sa ešte pred zásahmi človeka do prirodzeného hydrologického režimu Dunaja pod miestom jeho prerezania sa cez Karpaty a jeho vstupom do tektonicky poklesávajúcej severozápadnej časti Malej dunajskej kotliny, v ktorej rieka pre spomalenie svojho toku sedimentovala veľké množstvo štrkov a štrkopieskov prinášaných najmä počas povodní zo svojho horného toku. Akumulácia dunajských štrkopieskov v oblasti tejto „delty“ dosahuje hrúbku od niekoľkých m pri Bratislave až do cca 600 m v gabčíkovskej depresii a tvorí obrovskú prírodnú zásobáreň pitnej vody, žiaľ, ohrozovanú v dôsledku priepustnosti sedimentov kontamináciou nebezpečných látok z priemyslu a poľnohospodárstva. Podnebie je teplé a suché, zrážky dosahujú 500 – 600 mm za rok, z pôdnych typov najhojnejšie sú fluvizeme, čiernice a černozeme, v území tečie Dunaj, Malý Dunaj, Čierna voda, Dudváh, dolné toky Váhu, Nitry a Žitavy. Prirodzené hydrogeografické pomery boli od polovice 19. storočie človekom silno ovplyvňované za účelom maximalizácie poľnohospodárskej produkcie získavaním ornej pôdy na úkor zamokrených lúk ako aj ochrany pred povodňami, čo dokumentujú početné antropogénne formy reliéfu, napr. kanály (odvodňovacie, zavlažovacie), hrádze, stavidlá, prečerpávacie stanice. Veľmi cenné pre zachovanie biodiverziy v prevažne poľnohospodárskej krajine sú fragmentárne zachované lesy (lužné lesy a teplomilné panónske dúbravy), mokrade, druhovo bohaté nivné lúky a vodné biotopy.

Názvy informačných panelov

1. Úvodný panel – mapa
2. Najstaršie vinohrady v Pezinku
3. Vahadlová studňa
4. Hájenky
5. Kamenice
6. Rybník
7. Úvodný panel – mapa
8. Charakteristika vinohradníctva v Pezinku
9. Typické odrody viniča v lokalite
10. Pôdno-klimatické charakteristiky lokality
11. Pustáky a typický porast v okolí viníc
12. Dejiny mesta
13. Peregský dom – typické obydlie priamo vo vinohradoch a vinohradnícke hospodárstvo
14. Chotárne názvy viníc

Vinohradnícky náučný chodník
Pôdno-klimatické charakteristiky lokality

Stará hora
Rybník

Vinohradnícky náučný chodník (Pezinok)
MAPY.CZ